

TIJORAT BANKLARI IQTISODIY NOCHOR KORXONALARNI O'Z BALANSIGA OLISH ORQALI ULARNING MOLIVAVIY HOLATINI SOG'LOMLASHTIRISH YO'LLARI

Mamadaliyev Abdurashid G'ayratjon o'g'li

**Osiyo xalqaro universiteti Magistratura Ijtimoiy fanlar va texnika fakulteti Iqtisodiyot
(tarmoqlar va sohalar bo'yicha)**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11276075>

Kalit so'zlar: iqtisodiy inqiroz davri, yangi korxonalar, moliyaviy muammolar, qarzlar, tijorat banklari, moliyaviy yordam.

Kirish: Zamonaviy moliyaviy boshqaruv usullarini yaratishda rejalashtirish, tezkor boshqarish va nazorat qilish elementlarining roli ham ko'rib chiqiladi. Bank sektorining barqarorligi ko'p jihatdan iqtisodiyotning barqarorligini va uning muvaffaqiyatli rivojlanishini belgilaydi. Shunday qilib, makro darajadagi davlat organlarining va mikro darajadagi kredit tashkilotlarini boshqarishning asosiy vazifasi oqilona pul-kredit siyosatini amalga oshirish orqali bunday barqarorlikni ta'minlashdan iborat bo'lishi kerak; iqtisodiyotning real va moliyaviy tarmoqlari holatini baholash va monitoring qilish; barcha turdagi xatarlarning pasayishi va umumiy xarajatlarni ko'paytiradigan daromadlarni olish. Bularning barchasi jismoniy va yuridik shaxslarga ko'rsatilayotgan bank xizmatlarini modernizatsiya qilish va sifatini oshirishga xizmat qiladi. Bank biznesi sohasidagi asossiz va shoshilinch siyosat nafaqat kredit tashkilotlarining moliyaviy barqarorligining pasayishiga olib keladi, balki umuman iqtisodiyotga ham ta'sir qiladi. Tadqiqot natijasida samarali moliyaviy menejment va bankning likvidligini boshqarishning yuqori darajasi va uning kapitalining yetarliligi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlandi. Mualliflar tomonidan berilgan nazariy tavsiyalardan bank menejerlari o'z kredit tashkilotlarining moliyaviy barqarorligini oshirishga qaratilgan taktik chora-tadbirlarni ishlab chiqishda, shuningdek, iqtisodiy o'sish va pasayish bosqichlarida banklarning rivojlanish strategiyasini mulkdorlar va banklar bilan moliyaviy munosabatlarga kiradigan boshqa iqtisodiy sub'ektlar manfaati uchun o'zgartirishda foydalanishlari mumkin.

Moliyaviy rejalashtirish kapital qo'yilmalar yo'nalishini aniqlashni o'z ichiga oladi; kelajakdagi xarajatlar va mavjud resurslarni taqqoslash va boshqalar. Operatsion menejment rejalarining bajarilishini tahlil qiladi, bozorning holati va kontragentlar to'g'risida ma'lumot topadi va olingan ma'lumotlarni qayta ishlash uchun tahliliy markazlarni yaratadi. Tijorat banklarining muvaffaqiyatli moliyaviy boshqaruvi uchun haqiqiy ko'rsatkichlarning rejalashtirilganidan chetga chiqish sabablarini aniqlash juda muhimdir. Moliyaviy nazorat bankning ichki iqtisodiy va auditorlik nazoratini o'z ichiga oladi. Moliyaviy nazorat bosqichini batafsil ko'rib chiqishga arziydi, chunki bu yerda tijorat bankini boshqarishdagi eng muhim kamchiliklar aniqlanadi. Kredit tashkilotining moliyaviy nazorati asosan boshqaruv qarorlarining samaradorligini baholashga va uning resurslari o'sishi uchun zaxiralarni aniqlashga qaratilgan. Moliyaviy nazorat ko'pincha bank sohasida qo'llaniladi. Tijorat bankining moliyaviy nazorat tizimi-bu o'z moliyasini boshqarishning integratsiyalashgan kontseptsiyasi, moliyaviy menejmentning muvofiqlashtiruvchi va funktsional turi, uslubiy va texnik asosga ega. Tijorat bankini moliyaviy nazorat qilishning zamonaviy uslubiy tizimi ikki blokdan iborat bo'lishi kerak:

- 1) axborot va xizmatlarni qo'llab-quvvatlash bloki (moliyaviy boshqaruv hisobi, moliyaviy boshqaruv hisoboti, moliyaviy tahlil).
- 2) moliyaviy boshqaruv bloki (moliyaviy rejalashtirish, byudjetlashtirish, audit).

Shuningdek, bankning biznes jarayonlarini boshqarishning turli jihatlarini nazorat qilish va muvofiqlashtirish funktsiyalarini qo'llab-quvvatlash uchun moliyaviy nazorat vositalariga ehtiyoj mavjud. Moliyaviy nazorat vositalariga quyidagilar kiradi:

- asosiy va bepul buxgalteriya hisobi va boshqaruv ma'lumotlarini turlari, shakllanish joylari, javobgarlik markazlari, faoliyat yo'nalishlari va turlari bo'yicha namoyish qilish, guruhlash va ulardan foydalanish usullari;
- moliyaviy (buxgalteriya va boshqaruv) hisobotlarni tuzish va uning ko'rsatkichlarini hisoblash shakllari va usullari, moliyaviy tahlil usullari va ko'rsatkichlari, resurslarni, daromadlarni, xarajatlarni va foydani o'lchash va baholash usullari;
- moliyaviy rejalashtirish, prognozlash va byudjetlashtirish shakllari va usullari, vositalari, muvofiqlashtirish, rag'batlantirish, rag'batlantirish, nazorat qilish va audit, moliyaviy qarorlarni qabul qilish va ularning bajarilishini nazorat qilish usullari.

Iqtisodiy tanazzul butun iqtisodiyotning barqarorligiga tahdid soluvchi moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelayotgan korxonalar sonining sezilarli darajada ko'payishiga olib keldi. Shu nuqtai nazardan, tijorat banklari moliyaviy yordam va ko'rsatmalar berish orqali ushbu nochor korxonalarni tiklashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tijorat banklari tomonidan qabul qilingan samarali yondashuvlardan biri iqtisodiy nochor korxonalar balansini o'z zimmasiga olish va shu bilan ularning moliyaviy boshqaruvini nazorat qilishdir. Avvalo, iqtisodiy nochor korxona balansini o'z zimmasiga olish tijorat banklariga korxonaning moliyaviy holatini to'liq baholash imkonini beradi. Korxonaning aktivlari, majburiyatlari va kapitalini tahlil qilish orqali tijorat banklari samarasizlik sohalari va xarajatlarni kamaytirish imkoniyatlarini aniqlashlari mumkin. Korxonaning moliyaviy holatini har tomonlama tushunish tijorat banklariga takomillashtirishni talab qiladigan eng muhim sohalariga e'tibor qaratib, moslashtirilgan qayta qurish rejasini ishlab chiqishga imkon beradi. Masalan, tijorat banklari asosiy bo'lmagan aktivlarni ajratish, qarz majburiyatlarini qayta ko'rib chiqish yoki korxonaning moliyaviy sog'lig'ini tiklash uchun xarajatlarni tejash choralarini ko'rish imkoniyatlarini aniqlashi mumkin.

Bundan tashqari, tijorat banklari iqtisodiy nochor korxonalarga o'z balanslarini olish orqali juda zarur bo'lgan kapital in'ektsiyalarini taqdim etishlari mumkin. Tijorat banklari yangi kapitalni kiritish orqali korxonalarga likvidlik inqirozini yengishga, qisqa muddatli majburiyatlarini bajarishga va o'sish tashabbuslariga sarmoya kiritishga yordam beradi. Ushbu kapital in'ektsiyasi korxonalarga yangi biznes imkoniyatlaridan foydalanishga imkon beradi, shu bilan daromad keltiradi va moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilaydi. Bundan tashqari, tijorat banklari kapitalni maqbul taqsimlash bo'yicha ko'rsatmalar berishi mumkin, bu esa AOK qilingan kapitalni daromadni maksimal darajada oshirish uchun samarali ishlatilishini ta'minlaydi.

Tijorat banklari kapital bilan ta'minlashdan tashqari, iqtisodiy nochor korxonalarga qimmatli tajriba va ko'rsatmalar berishlari mumkin. Balansni o'z zimmasiga olgan holda, tijorat banklari moliyaviy menejment, xatarlarni kamaytirish va operatsion samaradorlik bo'yicha strategik maslahatlar berib, korxona boshqaruv jamoasi bilan yaqindan ishlash uchun tajribali mutaxassislarni tayinlashlari mumkin. Ushbu tajriba korxonalarga moliyaviy hisobot, byudjet tuzish va prognozlash imkoniyatlarini yaxshilashga yordam beradi, bu ularga asosli qarorlar qabul qilish va murakkab moliyaviy bozorlarda harakat qilish imkonini beradi. Tijorat banklari,

shuningdek, mijozlar, yetkazib beruvchilar va sheriklarning keng tarmog'iga kirishni osonlashtirishi va shu bilan korxona uchun yangi biznes imkoniyatlarini ochishi mumkin.

Iqtisodiy nochor korxonalar balansini o'z zimmasiga olgan tijorat banklarining yana bir muhim afzalligi qarz majburiyatlarini qayta tuzish qobiliyatidir. Korxonaning qarzini nazorat qilishni o'z zimmasiga olgan holda, tijorat banklari kreditorlar bilan qayta kelishib, qarz yukini kamaytirishi va pul oqimi bosimini yengillashtirishi mumkin. Ushbu qarzni qayta tuzish, shuningdek, qarzni kapitalga aylantirishni, korxonani yanada barqaror kapital tuzilishini ta'minlashni o'z ichiga olishi mumkin. Bundan tashqari, tijorat banklari korxonalarga aktivlarga asoslangan kreditlash yoki xususiy kapital kabi muqobil moliyalashtirish manbalaridan foydalanishda yordam berishi va shu bilan ularning an'anaviy qarzni moliyalashtirishga bog'liqligini kamaytirishi mumkin.

Tijorat banklari iqtisodiy nochor korxonalar balansini olish bilan bog'liq xavflarni kamaytirish uchun risklarni boshqarish bo'yicha mustahkam amaliyotlarni amalga oshirishi mumkin. Tijorat banklari puxta sinchkovlik bilan o'rganib chiqib, potentsial xavflarni aniqlashlari va ularni yumshatish strategiyasini ishlab chiqishlari mumkin. Bunga kredit xavfini baholashning mustahkam jarayonlarini amalga oshirish, pul oqimlarini kuzatish va potentsial defoltni bartaraf etish uchun favqulodda vaziyatlar rejalarini tuzish kiradi. Tijorat banklari, shuningdek, bir qator korxonalarga sarmoya kiritish orqali o'z portfelini diversifikatsiya qilishlari va shu bilan xavfni tarqatishlari va har qanday potentsial yo'qotishlar ta'sirini minimallashtirishlari mumkin.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklari iqtisodiy nochor korxonalarni balansni o'z zimmasiga olish orqali jonlantirishda muhim rol o'ynaydi. Korxonaning moliyaviy holatini to'liq baholash, kapital in'ektsiyalarini taqdim etish, tajriba va ko'rsatmalar berish, qarz majburiyatlarini qayta tuzish va xavflarni boshqarishning mustahkam amaliyotini amalga oshirish orqali tijorat banklari korxonalarga moliyaviy qiyinchiliklarni yengishga va o'sish traektoriyasini tiklashga yordam beradi. Ushbu yondashuv nafaqat korxonalarning o'ziga foyda keltiradi, balki keng tarqalgan ish o'rinlarining yo'qolishining oldini olish, iqtisodiy faoliyatni saqlash va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash orqali iqtisodiyotning umumiy barqarorligiga hissa qo'shadi. Shunday qilib, tijorat banklari iqtisodiy nochor korxonalarni qo'llab-quvvatlash uchun innovatsion yechimlarni ishlab chiqishda davom etishlari va shu bilan yanada barqaror va dinamik iqtisodiyotni rivojlantirishlari kerak.

References:

1. Zveruk, L.A., Boyeva, S.K. (2019). Kontseptualni zazady doslidzhennia upravlinnia finansovoiu stiikistiu bankivskykh ustanov. Biznes Inform. Yo'q. 3, 288–293
2. Filippov, V. Yu. (2016). Napriamy pokrashchennia finansovoho stanu bankivskykh ustanov. Ukrainskiy jurnal prykladnoy ekonomiky. Yo'q. 4, 129-138
3. Myronenko, M. Yu. (2017). Banky ta bankivska dialnist: pidruchnyk [Banklar va bank ishi: darslik]. Kiev: "Mercury-Podillia" MChJ
4. Blagun, I. I. (2020). Ukraina bank tizimi va umovax turbulentnosti finansovoho rynku: nazariya, metodologiya, amaliyot: monohrafiya. Ivano-Frankivsk: DVNZ "Prykarp. nats. un-t im. Vasiliya Stefanyka"

5. Ushakova, O. A. (2021). Bank operatsiyalari: navch. mumkin [Bank operatsiyalari: trening. qo'llanma]. Rivne: NUVHP.

INNOVATIVE
ACADEMY